

Mircea MORARIU

Reușitele actoricești în prim-plan

Albert Camus nu a fost doar un mare romancier, un rafinat eseist și un autor de literatură dramatică de mâna întâi. A fost deopotrivă gazetar și activist social. A ilustrat categoria scriitorului angajat, poate încă și mai mult după ruptura sa de Partidul Comunist Francez. Cum în opinia lui teatrul era o armă de luptă socială extrem de eficientă, creația sa în domeniul literaturii dramatice nu se limitează la cele patru piese de teatru îndeobște cunoscute – *Caligula* (1944), *Neînțelegera* (1944), *Starea de asediu* (1948) și *Cei dreپți* (1950). Camus e autorul a nenumărate scenarii radiofonice, dar și a numeroase adaptări pentru scenă a unor romane, cele mai cunoscute fiind *Un caz clinic* (1955) după Dino Buzzati și *Demonii* (1959) după F.M. Dostoievski.

Nu trebuie nicidecum să ne mire că autorul *Ciumei* a optat pentru adaptarea *Demonilor*. În scrierea lui Dostoievski e vorba despre nihiști, revoluționari și extremiști, personaje ce l-au fascinat și pe Albert Camus, cea mai relevantă în acest sens fiind piesa *Cei dreپți*, a cărei acțiune e plasată chiar în Rusia. E în afara oricărei îndoieli că nu i-a fost tocmai ușor lui Camus să ordoneze în sens teatral și în conformitate cu legile scenei scrierea clasicului rus. După cum nici lui Albu István, un tânăr actor de la Teatrul Maghiar de Stat din Cluj, nu i-a fost din cale-afară de simplu ca, îmbrăcând hainele regizorului, să ducă la bun sfârșit proiectul de a înscena adaptarea camusiană, destul de stufoasă, bogată în personaje, oameni cu o biografie complicată, cu toții chemând la studii de psihologie analitică.

Ca orice regizor începător, dar mai cu seamă ca orice tânăr director de scenă provenit dintr-un actor, Albu István comite o seamă de greșeli, cea mai evidentă fiind recursul la destule soluții văzute în altă parte ori la poncifuri care l-au fermecat. Este evident că pentru regizor definitorie e tema morții, cu subtema ei, sinuciderea. *Demonii* sau „posedații” nu pot sfârși altfel decât recurgând la pistol ori spânzurându-se. Ei fac nenumărate exerciții în acest sens, se joacă în chip repetat cu revolverul. Prologul, cel care ni-i arată pe o seamă dintre protagoniști, trăgându-și câte un glonte în cap și transmițându-și unul altuia revolverul, e o imagine bine găsită. Cucerit de ea, mizând pe ea, Albu István o repetă și la începutul, și către sfârșitul părții a doua a spectacolului, „vânzând”, cum se zice, cam prea devreme sfârșitul. Mai apar, în aceleași momente, dar și în altele, doi purtători ai unor măști ale morții, existând astfel riscul ca ideea eșecului deconat prin moarte să fie cam prea apăsat subliniată. Tema oglinzii, în sine ofertantă, e, la rândul ei, supralicitată. La final, în oglinda decorurilor, ne vedem noi, spectatorii, îndemnați pesemne la un examen de conștiință. Și așa mai departe. Nu sunt lucruri noi, ba din contră.

Personajele din *Demonii*, indiferent de vârstă, sunt îmbătrânite. Au părul grizonat sau alb de-a binelea. Cum toți au sufletele cernite, poartă veșminte negre ori în negru și alb, excepție făcând tânărul Kirilov. Albul acesta amestecat cu negru conferă rafinement decorului și costumelor imaginate de Carmencita Brojboiu. Mai e de observat că decorul exploatează cu inteligență spațiul de joc al elegantului Studio de care dispune teatrul clujean.

În pofida stângăciilor regiei, spectacolul trece rampa. Oricât de paradoxal ar părea acest lucru. Iar dacă acest fenomen se întâmplă, principalul merit revine mobilizării exemplare a actorilor din distribuție, toți interpreții fiind vizibil și laudabil animați de dorința de a juca cât mai bine și de a onora prin evoluțiile lor emblema de mare respectabilitate a Teatrului Maghiar de Stat din Cluj-Napoca. Cu câteva

excepții, rolurile au fost încredințate unor actori tineri ori mai puțin încercați. Nu figurează pe afișul spectacolului niciuna dintre vedetele teatrului, dar condiția de trupă a componenților colectivului își spune benefic cuvântul. Într-un anume fel, „trupa lui Tompa”, cum este numit cu respect în lumea profesioniștilor colectivul actoricesc al Teatrului Maghiar de Stat din Cluj, confirmă lecția „predată” cu zeci de ani în urmă actorilor de la Teatrul „Bulandra” de marele Liviu Ciulei. Orice reușită individuală – preciza marele regizor și ctitor de teatru – e validă și e validată doar de reușita colectivă. Iar actorii din distribuția *Demonilor* își strunesc talentul și eforturile pentru asigurarea acestei izbânde.

Se poate deci spune că linia melodică a personajelor prinde contur, că se ajunge adesea ca ea să fie orchestrată simfonic. Evoluțiile individuale se cuvin însă relevate. Începând cu Váta Loránd (*Nikolaj Stavroghin*), actor binecunoscut nouă din evoluțiile sale de la Teatrul „Tamási Áron” din Sfântu Gheorghe, și cu Farkas Loránd, acesta din urmă remarcabil în rolul *Piotr Verhovenski*. Continuând cu Kali Andrea (excelentă ca apariție și nu numai în *Varvara Stavroghina*), Pethő Anikó, Vindis Andrea, Skóvrán Tünde și Varga Csilla, meritoase interprete ale rolurilor feminine. Cu Bodolai Balázs, interpretul lui *Kirilov*, care prin evoluția lui de acum îmi dă motive să cred că nu m-am înșelat când l-am apreciat la vremea debutului său în spectacolul cu *A patra soră* de la Secția Maghiară a Naționalului târgumureșean. Și încheind cu Salat Lélhel, Szücs Ervin, Galló Ervin, Köllő Csongor și Buzási András. Cu toții conferă personajelor contururi ferme, în care tensiunea și drama, derizoriul și tragismul își au locul cuvenit.

Teatrul Maghiar de Stat din Cluj – Demonii de F.M. Dostoievski după adaptarea lui Albert Camus. Regia: Albu István. Decoruri și costume: Carmencita Brojboiu. Dramaturgia: Gönczi Hunor și Nagy Noémi Krisztina. Mișcarea scenică: Ferenc Sinkó. Regizor tehnic: Péter Mixtay. Cu: Váta Loránd, Salat Lélhel, Farkas Lóránd, Kali Andrea, Szücs Ervin, Bodolai Balázs, Galló Ernő, Pethő Anikó, Vindis Andrea, Skóvrán Tünde, Varga Csilla, Köllő Csongor, Buzási András. Data reprezentației: 26 noiembrie 2009.

În vreme de război

Le revin Teatrului Tineretului din Piatra Neamț, directorului său, actorul Liviu Timuș, regizorului Szabó K. István și traducătorului George Volceanov meritul de a fi atras atenția asupra dramaturgului maghiar contemporan Zalán Tibor și asupra piesei lui, **Soldații**, pe care am văzut-o montată într-o versiune de foarte bun nivel artistic.

Din caietul de sală, bogat în informații și în comentarii ce pun în relație piesa cu scrieri din literatura universală apropiate ca tematică, caiet profesionist întocmit de Gențiana Ionescu, aflăm că Zalán Tibor este deopotrivă poet, dramaturg, gazetar de presă scrisă și de televiziune. S-a născut în anul 1954, din 1974 a început să scrie consistent și consecvent poezie. După volumul de debut în lirică, volum intitulat *Penurie de pământ*, au urmat altele ce au determinat critica literară din Ungaria să îl califice pe Zalán Tibor drept un „corifeu al avangardei”. Scriitorul s-a îndreptat și către literatura dramatică și, atât cât mi-am putut da seama din piesa *Soldații*, el scrie pentru teatru ca un dramaturg autentic ce știe să dureze veritabile situații dramatice fundamentate pe un conflict necontrafăcut, pe o atent controlată gradare a acestuia, și mai știe deopotrivă ce înseamnă personaj și care sunt mijloacele grație cărora i se pot asigura acestuia carnație și individualitate. Altfel spus, Zalán se comportă în spațiul literaturii dramatice ca un profesionist autentic, nu asemenea